

LBRIS

We know
books

**PETER
NEAGOE**

**SFÂNTUL DIN
MONTPARNASSE**

Ediție îngrijită de

CLAUDIA MOTEA

EDITURA
CREATOR
BRAȘOV, 2024

CUPRINS

Prefața de <i>Claudia Motea</i>	5
Capitolul I: BELCIUG ÎN NAS	9
Capitolul II: ATELIER ÎN PĂDURE	16
Capitolul III: DEPARTE DE SAT	26
Capitolul IV: TINEREȚE.....	33
Capitolul V: ECORȘEUL	41
Capitolul VI: ORAȘUL-MINUNE	55
Capitolul VII: MUNCĂ ȘI JOACĂ ÎN PARIS.....	67
Capitolul VIII: FATA DE LA „LE LAPIN AGILE”	77
Capitolul IX: VESTITOR AL UNEI ARTE NOI	93
Capitolul X: ȚĂRAN ȘI REGINĂ.....	104
Capitolul XI: O SPIȚĂ LA ROATĂ	118
Capitolul XII: LA UMBRA BĂTRÂNULUI STEJAR ..	129
Capitolul XIII: FORMĂ PRIMARĂ	144
Capitolul XIV: ATELIERUL GOL.....	156
Capitolul XV: SĂRUTUL	163
Capitolul XVI: FIINȚĂ ȘI DEVENIRE.....	175
Capitolul XVII: FEȚELE VESELE ALE ARTEI.....	190
Capitolul XVIII: GENIU ȘI TRISTEȚE.....	203

Capitolul XIX: CU TOATE PÂNZELE SUS.....	211
Capitolul XX: MĂIASTRA	220
Capitolul XXI: CĂLĂTORIE LA CHARTRES	237
Capitolul XXII: ÎN POALA LUMII	246
Capitolul XXIII: POET ȘI ȚĂRAN.....	252
Capitolul XXIV: UȘA TAINICĂ	260
Capitolul XXV: DARUL LUI MILAREPA	268
Capitolul XXVI: SPECTRUL DIN TRANDAFIR.....	277
Capitolul XXVII: IUBIRE DIABOLICĂ	286
Capitolul XXVIII: ASURA	300
Capitolul XXIX: ROATA VIETȚII.....	309
Capitolul XXX: SPRE CULMI.....	321
Capitolul XXXI: VRĂJITOAREA	330
Capitolul XXXII: OMUL	337
Capitolul XXXIII: ATELIER PRINCIAR.....	347
Capitolul XXXIV: UN MESAJ NOBIL	354
Capitolul XXXV: PUSTNICIA.....	366
Capitolul XXXVI: CLIPE DIN URMĂ.....	375

PREFAȚA

Atunci când am scris „Brâncuși, dragostea mea!” tradusă și publicată în zece limbi de circulație internațională, în care vorbesc despre relația artistului cu femeii celebre din viața lui, am simțit că intru într-o altă dimensiune a artei. Încă de la început am înțeles că lăsându-mă ghidată de acest reper valoric universal, am șansa să pot duce un mesaj profund despre marele nostru artist oriunde în lume și că pot atinge un punct culminant al creației mele artistice, atât din punct de vedere actoricesc, dar și literar. În prezent sunt bucuroasă de reușita frumoasă a întregului proiect „Brâncuși, dragostea mea!” pe care l-am realizat împreună cu Editura Creator și care a fost atât de bine primit pe trei continente: Europa, Asia și America.

Anul trecut, aflându-mă în turneu la New York, un bun prieten american, Larry Minion, mi-a dăruit „Sfântul din Montparnasse” scris de Peter Neagoe. Am primit cartea cu o imensă emoție și am citit-o pe nerăsuflăte în zborul de la New York la București. Atunci am aflat, practic, de geneza acestei cărții care a apărut pentru prima dată într-un volum postum în 1965, urmând o versiune românească în 1977 și alte câteva ediții după 1990.

Peter Neagoe, scriitor și pictor american, originar din Transilvania, fost coleg la Școala de Arte Frumoase din București și prieten bun cu Brâncuși încă din anii tinereții, în semn de mare prețuire a reușit să dea viață „Sfântului din

Montparnasse”, o biografie romanțată a vieții marelui artist, împletind cu măiestrie faptele reale cu ficțiunea, fără a trece pragul verosimilului.

Mai întâi, atrasă de titlul cărții, am încercat să găsesc explicația cea mai elocventă... Se spune că toți cei care îl vizitau pe Brâncuși la Paris și călcau pragul atelierului său din Montparnasse erau fascinați de personalitatea și creația sa și îl considerau un Sfânt, atât după înfățișare cât și după sufletul său: „Avea darul de a vindeca durerile oamenilor, fiind el însuși bun, radiind o bunătate binefăcătoare. Purta haine albe și avea barbă albă. Prietenii spuneau că prin puritatea sa albă se ridica împotriva păcatului, a viciului și a corupției celor care îl înconjurau”.

Romanul cuprinde 36 de capitole care se identifică prin numele unor sculpturi: Ecorșeul, Sărutul, Măiastra și în care sunt oglindite etapele vieții artistului începând cu copilăria, adolescența, studiile sale la Craiova și București, ucenicia sa și apoi, ne sunt oferite detalii despre actul creației sale.

Peter Neagoe îl însoțește pe Brâncuși de-a lungul vieții sale, de la Școala de Arte și Meserii din Craiova, la Academia de Arte Frumoase din București și apoi, „cu traista pe umăr” până la Paris, unde vizitează importante expoziții, între care și pe cea a renumitului maestro Auguste Rodin, de care se va despărți mai târziu spunând: „Nimic nu se înalță la umbra marilor copaci”. Concepția lui Brâncuși despre artă este cu totul aparte: „Se naște o lume nouă a artei! Copacii tineri, proaspeți vor crește și pot să-i înlăture pe cei bătrâni”.

Cu multă trudă și talent, chiar dacă a trecut printr-o perioadă anevoioasă financiară, artistul a reușit prin propriile sale forțe să-și construiască cel mai faimos atelier din Paris, în cartierul

Montparnasse. Dar și aici, în acest atelier, el a continuat să trăiască la fel ca acasă. În acest spațiu intim el și-a topit bronzul în cuptorul propriu, și-a tăiat păsările măiestre în marmoră și a dat glas chipurilor femeilor celebre din viața sa devenite muze.

Totodată, în roman sunt dezvăluite cu multă sensibilitate relațiile de amicitie ale artistului cu oameni de artă: Apollinaire, Modigliani, Picasso și Rousseau și, nu în ultimul rând, iubirea sa „diabolică” pentru fermecătoarea Elaine Fayre.

Testamentul „Sfântului din Montparnasse” aduce în plin plan o definiție a artei pe care o consideră „singurul scut de apărare împotriva decadenței”, iar pe patul de moarte, face o mărturisire de suflet zguduitoare arhiepiscopului Teofil, preotul de la Biserica Ortodoxă din Paris: „Părinte, mor cu inima tristă că nu mă pot întoarce în țara mea”.

Viața marelui artist a fost „o succesiune de întâmplări minunate”, iar această carte scrisă de Peter Neagoe cu atâta iubire pentru Brâncuși și arta sa este o adevărată cinstire adusă memoriei genialului nostru sculptor român, cel care a făcut pentru veșnicie ca „piatra să cânte pentru omenire”. Mă bucur nemăsurat de apariția acestei noi ediții, într-o formă estetică adusă la zilele noastre de Editura Creator și vă doresc tuturor, lectură plăcută!

Claudia MOTEA

actriță, scriitoare

BELCIUG ÎN NAS

Cu tot aerul său neastâmpărat și nesupus, Constantin era un copil fericit.

„Umblă pe picioarele sale”, obișnuia să spună mama lui, dându-și seama că băiatul era altfel decât ceilalți. Când dorea ceva, lupta din rășputeri – cu vorba, ori, dacă era nevoie, cu pumnii lui mici. Doar în fața tatălui său vitreg îi pierea curajul și tăcea chitic. Acesta era stăpânul casei și Constantin putea să-l contrazică numai în gând. Când Pavel îl bătu într-o zi cu o nuia de mesteacăn, Constantin fugi de acasă și se angajă la un boiangiu din satul vecin. După câteva zile, mama sa îi dădu de urmă și îl aduse înapoi.

Îl dureau mâinile arse de vitriol și de alte substanțe folosite de vopsitor; la boiangerie, Constantin trebuise să golească și vopsele din ciubere în găleți spre a fi puse la păstrare. Acasă i s-a dat să taie crengi uscate de mesteacăn pentru a ațâța focul, căci, în lipsa lui, mama sa abia găsisese timp și de așa ceva, trebăluind cât era ziua de lungă. Dimineața, la micul-dejun, bunica Varvara observă cu câtă greutate reușea băiatul să ducă la gură mămăliga cu lapte.

„Îmi pare rău că te văd cu mâinile arse, dar poate că asta ți-e pedeapsa pentru c-ai fugit de-acasă.”

„Lingura-i de vină”, spuse băiatul, arătându-i lingura de lemn.

„La toate ai un răspuns”, zise bătrâna.

„Azi nu mergi la școală! Curăță curtea!, interveni tatăl cu asprime. Cu mătura cea mică de mesteacăn.”

Constantin nu răspunse; dădu numai din cap. Bunica îl învățase să se supună. Când i se cerea să facă ceva, înclina capul în semn de încuviințare. Astăzi avea să învețe că „cine mănâncă trebuie să și muncească.”

Era foarte mândru de bunica lui. Ea știa de toate cele: despre gospodărie, animale și albine, viespi sau furnici. Știa multe povești vechi, pe care le spunea în serile de iarnă când se adunau vecinii și rudele – femeile cu furcile, la tors, bărbații cu pipele.

„Așa a fost de când lumea, mormăia bunica. Noi, țărăncile, nu stăm niciodată de pomană. De pe la șapte ani fetele învață să toarcă și să coasă. Dar bărbații ce altceva ar putea să facă în serile lungi de iarnă decât să pufăie din pipă și să-și încălzească încheieturile la foc?”

Odată cu venirea primăverii, înfloriră cireșii și prunii. Albinele, veșnic preocupate, curățau stupii și pregăteau fagurii pentru miere. Țăranii, eliberați din încătușarea iernii, își începură munca. La fel ca în fiecare an, au grăpat pământurile arate toamna, au arat câmpuri noi, au semănat secară, ovăz, orz, grâu, porumb, muncind din greu de la răsăritul soarelui până la asfințit și chiar mai târziu. Femeile își săpau grădinile, împărțindu-le în straturi.

Cât timp a lipsit Constantin, tatăl, care era olar, își mărise șopronul în care lucra. Își făcuse și o roată nouă, iar într-un colț se afla un ciubăr plin cu lut bine frământat.

Într-o zi, după ce veni de la școală, Constantin se îndreptă spre atelier. Olarul stătea lângă ciubăr, cântărind în mână o

bucată de lut. Constantin iuți pasul și apoi își înfipse degetele în lutul proaspăt din ciubăr.

„Ce moale e!”, exclamă el înfiorat.

Pavel îi dădu băiatului un bulgăre mare de lut, dar nu uită să-i aducă aminte că trebuia să-și termine lecțiile înainte de a se juca. Nici unei rățuște nu-i place mai mult apa decât îi plăcea lui să modeleze lutul. Cu mâinile sale durdulii, făcea din lut tot ce-i trecea prin cap. De aici înainte, prietenii trebuia să vină după el și să-l ia la joacă; era atât de adâncit în ale lui, încât nu-i auzea când îl strigau. Băieții mai mari își băteau joc de el, spunând că se joacă și face plăcinte de noroi. Dar Constantin nu se supăra și râdea împreună cu ei.

Uneori bunică-sa venea lângă el cu pas ușor; îi privea mâinile care modelau lutul, apoi îl prindea de bărbie, ridicându-i fața cu mâna brăzdată de ani, și spunea:

„Uită-te la tine, băiete. Ești încă tânăr ca un mânz, cu toate că pari mare și puternic. Văd că gândul ți-e doar la joacă. Spune-mi, ai să crești vreodată?”

Apoi dădea din cap și zicea:

„Poate o să fii și tu olar ca tătâne-tău. Când te-nsori, nevastă-ta o să-ți lucreze pământul.”

Constantin protesta însă cu dispreț:

„N-o să fac oale.”

„Nu? Și ce-o să faci? Jucării d-astea smintite?”

„Nu sunt jucării”, răspundea Constantin supărat că nici măcar bunica nu-l înțelegea.

Uneori, ea reușea să-l împiedice să „se joace”, trimițându-l după câte ceva. Dar încercările cereau timp, și asta o supăra.

„E ca și cum ai smulge buruieni din pământ uscat de soare, îi spunea ea fică-sii. Băiatul ăsta al tău... ce-o să se aleagă de

capul lui când o să fie mare? E plin de voință și e încăpățânat ca un tăuraș când «se joacă» cu lut; și pare un îngerăș când cântă în cor.”

Mama, resemnată, îi dădea dreptate. Știa că nimeni nu-l poate stăpâni pe Constantin.

Zăpada se așternu peste sat. La Crăciun, satul părea redus la jumătate. Copacii și arbuștii dezgoliți deschideau drum privirilor spre casele și hambarele troienite. Nămeții îngrămădiți lângă garduri și ziduri micșorau și transformau totul într-o țară a zăpezii. De la fereastră, Constantin privea casele vecinilor, care parcă se apropiiau tot mai mult, zi de zi. Cerul, ca o sită de plumb, cernea zăpada fără-ncetare peste așezarea adormită. Zgomotele, vocile oamenilor și clinchetul zurgălăilor păreau înăbușite și răsunau înfundat și ciudat. Nu ajungeau prea departe, pentru ca apoi să se piardă treptat, ci dispăreau, înghițite parcă deodată de zăpadă. Deși înfolfiți, oamenii păreau mult mai mici decât în realitate.

În timpul iernii, fiecare sat devenea o fabrică în miniatură. Femeile își petreceau timpul torcând, țesând, cosând sau croșetând. Furca și fusul le însoțeau oriunde mergeau, chiar și atunci când fugeau să cumpere sare ori petrol sau să împrumute câte ceva de la vecini.

Lucrând cu lut mai multă vreme, lui Constantin îi fu foarte ușor să se apuce de cioplit în lemn. Îl îndemna măiestria lui Sofron, rotarul, care făcea juguri pentru boi, foarte frumos încrustate. Se hotărî să cioplească și el. Ceea ce îl fascina pe băiat nu era atât încrustația, cât partea jugului care se potrivea pe gâtul animalului. Îl privea întotdeauna pe Sofron cum îi făcea curbura; era la fel de netedă ca o oglindă. O pilea și-o

șlefuiă cu un ciob de sticlă, pe care îl rupea de parcă ar fi fost un biscuit.

Măinile lui Sofron erau atât de bătătorite, încât atunci când încerca ascuțimea dălților, cu toate că oțelul îi intra în deget, nu-i curgea niciodată sânge. Era un om mic de stat, dar voinic, și se asemăna cu lemnul pe care-l cioplea; nu lemn deosebit, dar de esență bună. Fața, pieptul, brațele și mâinile aveau cu floarea stejarului. Sofron își petrecea duminicile și sărbătorile în pădure; numai acolo se simțea cu adevărat bine. Falnica pădure îi era prietenă. Uneori vorbea cu copacii, spunându-i câte unui stejar rămuros: „Ești un bătrân de treabă.”

Fagii, al căror miez mirosea a saramură, îl făceau să saliveze de plăcere. Când trecea pe lângă câte un brad sau pin, lua rășina; se trântea jos și o mesteca.

„Aduci cu tine mirosul pădurilor, bade Sofron”, spunea Constantin cu admirație.

Rotarul se uita la el zâmbind, mai rupea o bucată de sticlă în mână și își relua munca. După un timp, își ridica încet capul, murmurând:

„Codru-i frate cu românul.”

Nu arareori, Constantin privea cu admirație troița cioplită de Sofron, aflată la răscrucea drumurilor, chiar la ieșirea din sat. Oamenii își făceau cruce când treceau pe acolo, iar băiatul privea cu admirație arta măiestrită a lui Sofron. Cuțitul său avea un singur tăiș și mâner de lemn. Constantin își dorea foarte mult unul asemănător și în cele din urmă și-a cumpărat și el, muncind câte două duminici pe lună la boiangiul din satul vecin. Băiatul își păstra cu foarte multă grijă unealta, căci era un cuțit minunat. Primul lucru pe care l-a cioplit a fost un toiag cu o măciulie netedă.

Într-o duminică, stăpânul său, vopsitorul, văzu toiagul și-l întrebă:

„De unde-l ai?”

Mândru, băiatul răspunse:

„L-am făcut.”

„În loc să muncești, îți pierzi timpul cu prostii, băiete”, încheie vopsitorul nemulțumit.

Pe Constantin l-au durut prea mult aceste vorbe ca să mai adauge că-l făcuse seara, în timpul liber. Sperase că va fi admirat și laudat pentru îndemânarea sa. Dimpotrivă, toți îl mustrau că stă degeaba; până și bunica îi spunea că îi rămân numai nopțile pentru învățătură.

La țară, și copiii au partea lor de muncă în gospodărie: o datorie față de viață, față de cei care i-au adus pe lume.

„Cei harnici nu greșesc”, spuneau sătenii.

Constantin avea de făcut câte ceva în fiecare zi. Sâmbăta dimineața mătura curtea, așa cum făceau și ceilalți.

„Ți se umple inima de bucurie când ieși duminica dimineața într-o curte curată”, zicea deseori bunică-sa.

După ce mătura ograda, Constantin se apuca de cioplit. Și asta era muncă, deși nimeni nu era de acord cu el. Cu toate că părea un joc, era muncă, pentru că făceai ceva. Acum cioplea un fus, care spera să fie destul de frumos și bine lucrat pentru a-l dăruii bunicii. Ea obișnuia să atârne un știulete sau un cartof la capătul de jos al acestuia, pentru a-i da greutate. Ciopli fusul dintr-o parte noduroasă a lemnului. Pe când îl netezea cu o bucată de sticlă, Pavel veni din grădină cu o sapă pe umăr. Fără să-l întrebe pe băiat ce face, îi spuse:

„Curăță sapa de pământ și pune-o în șură. Pe urmă du-te în grădină, bunică-ta are nevoie de tine.”

Constantin puse deoparte fusul neterminat și intră în grădină. Bunică-sa făcea cărările printre straturile unde mamă-sa urma să semene fasole.

„Bine c-ai venit, băiete. Apucă-te și fă ce fac și eu. Vino-n urma mea și bătătorește pământul, ca mine”, îl învață Varvara.

Nu era greu; dansa ca un moș Martin în ritmul unei tamburine de țigan. Constantin începu să râdă.

„Ei drăcie, acum ce-ai mai găsit de răs?”, îl întrebă bunica, întorcându-se spre el.

„Noi n-avem belciug în nas ca ursul”, răspunse Constantin.

„Belciug în nas? Da' ce-ți mai trece prin cap!” I-ar fi părut bine să-l înțeleagă măcar bunica.

În timp ce bătătorea pământul, tristețea lui spori. Era hotărât ca într-o zi să se elibereze. Atunci va avea timp să cioplească atât cât va vrea. Va scăpa de belciug și va fi liber.

ATELIER ÎN PĂDURE

Cu vremea, Constantin găsi tot mai puțin timp să cioplească în lemn. Câteodată izbutea să fure un moment de răgaz, o oră după școală, duminică după-masă, ori seara târziu, lângă lampa de petrol.

Sătenii clătinau din cap cu compătimire când vorbeau de Constantin. Parcă avea mâncărime la tălpi. Vara, fugea de acasă cu lunile. Cu trecerea anilor, îi venea tot mai ușor să se angajeze și să muncească pământul pe la gospodării sau să le ajute ciobanilor, sus la munte. Dar nu se despărțea niciodată de cuțitul cu care cioplea lemnul. Ciopliind cu plăcere și de câte ori avea timp, deveni foarte îndemânatic și cei din jurul său începură să privească munca sa cu alți ochi. Sf. Gheorghe străpungând balaurul – cu calul și călărețul ciopliți din lemn de păr – sau câte un Hristos răstignit, făcut din lemn de prun, erau opere de artă privite cu admirație.

Casa familiei Brâncuși deveni astfel „inima satului”, deoarece mulți doreau să vadă lucrurile cioplite de Constantin. În serile lungi de iarnă veneau vecinii. Veneau băieți și fete, prieteni ai băiatului. Era ca la șezătoare. Toți lucrau și sporovăiau. Constantin nu se oprea din ciopliți nici când spunea ceva. În timp ce torceau, fetele vorbeau și râdeau cu băieții. Când cineva povestea, se făcea liniște și se auzea doar zgomotul fuselor. Alteori, când cântau cântece triste, ca acesta, fetelor le tremura vocea:

„Sus pe deal pădurea-i deasă,
Ploaia tare mă apasă.
Dar nu-i ploaie adevărată,
Că sunt lacrimi de fată
Măritată fără vrere
După mutu' cu avere.”

Chiar și Gherasim, cel mai harnic om din sat, veni la ei acasă, curios să afle dacă ceea ce spuneau țăranii despre tânărul Brâncuși era adevărat. Gherasim era bătrân, aproape de optzeci, dar țăranii spuneau că are o minte „limpede ca apa de izvor.” Când văzu sculpturile, îi spuse:

„Dumnezeu să te binecuvânteze, băiete; ai mâini de aur.
Da, da, cum am zis, ai mâini de aur!”

Apoi, cu toate că vorbi cu Pavel despre alte lucruri, continua să se uite la sculpturi. Așa se purta Gherasim când dorea să încheie un târg.

„Vreau să cumpăr asta de la băiatul tău”, a zis la sfârșit.
„Cât cere pe ea?”

„Nu știi; trebuie să-l întrebăm pe el”, răspunse tatăl, destul de contrariat.

Întorcându-se spre Constantin, Gherasim arată crucifixul cu mâna. Țăranii nu arată niciodată crucea cu degetul.

„Nu știi. Am lucrat cam trei luni la el”, spuse băiatul și se înroși de plăcere.

„Bine, să vedem, zise Gherasim. Dacă ai lucra la noi în grădină, ți-aș plăti 20 de lei pe lună. Ai lucrat trei luni, asta face 60 de lei. Cum ai mâncat acasă, mai adaug 10 lei pe lună. Împreună, face 90 de lei, băiatule. Batem palma?”

„Batem”, a răspuns Constantin.

Gherasim își luă crucifixul și plecă. Constantin rămase în poartă, uitându-se cu părere de rău după el. Bunică-sa era uimită.

„Merită chiar așa de mult?”, întrebă, făcându-și cruce.

„Trei luni de muncă și mâncare”, spuse Constantin.

Acum știa cum să-și aprecieze munca; în chipul cel mai corect, gândi el.

Bunicii Varvara i-au trebuit multe luni să se obișnuiască cu gândul că „jucându-se”, Constantin putea să câștige bani. Ca toți ceilalți, ea se uita cu admirație la câte un Sfântul Gheorghe sau la crucifix; dar celelalte lucruri pe care le făcea ce erau oare? De exemplu, mânzul acela cu picioarele ca niște fuse, sau ciobanul cu căciulă mare și cu șubă. În cel mai bun caz, erau ceva amuzant. Constantin era înalt ca un bărbat. De ce încerca să-și ia cu el copilăria în bărbăție, ciopliind lucruri care pot doar să „amuze?”, se întreba uneori bunică-sa.

După ce-și vându toate lucrurile de-nceput, se plictisi de cioplit în lemn și se hotărî să sculpteze un vișel în piatră. Bunica se frământa din ce în ce mai mult. În sfârșit, îi zise:

„E limpede: Sf. Gheorghe și Hristos răstignit sunt lucruri sfinte ca și icoanele. De ce nu faci așa ceva, dacă vezi că au valoare? Iar dacă vrei să dăltuiești în piatră, mi-a trecut prin cap un gând: fă o piatră de mormânt. Va fi mică, dar destul de mare pentru mormântul unui copil. O cruce; una ca și cea pe care le-am văzut la italian, pietrarul, care le vinde și câștigă bani grei.”

Raveca, mama lui Constantin, era de aceeași părere cu bunica și dădu aprobator din cap.

Constantin zâmbi, apoi se încruntă, dar nu spuse nimic. Când bătrâna termină cu sfaturile, se ridică și merse la ea. Apoi o sărută pe obraji, spunând:

„Bunico, chiar tu mi-ai spus că nu poți face din măgar cal.”

Cu aceste vorbe, ieși afară.

„Uf, spuse bunica cu năduf, băiatul ăsta știe să se folosească de orice.”

Piatra aceea, pricina frământărilor bunicii Varvara, se transformă într-un vițel și nu în piatră de mormânt. A lucrat la el toată primăvara. Vițelul era culcat, avea gâtul arcuit și-și lingea coastele. Constantin promise piatra de la morar.

„Ia-o, i-a zis acesta, și dacă mai vrei, muntele de colo nu va sângea dacă îi mai iei câteva.”

Toată vara, tânărul sculptor și un vecin s-au opintit cu un cal și o căruță urcând muntele pentru a aduce rocă. Într-o zi, pe când încărcau, vecinul i-a dat un sfat:

„Băietate, a spus, munca pe care o faci așa nu-i de mare folos. Cel mai bine ar fi dacă ți-ai construi un atelier din coliba asta pe care o aveți aici, pe munte. Ai avea material la îndemână. Vezi pietroiul ăla mare de acolo, de sus? Nu va trece mult până când zăpezile și ploile îl vor rostogoli până lângă atelierul tău. Dumnezeu ne ajută întotdeauna.”

„Parcă ar fi un urs, ce zici?”, întrebă Constantin.

„Ai dreptate, băiatule, îi răspunse vecinul, iar când se urcă în căruță, murmură: Nimeni n-a văzut asta până acum.

Ai darul de-a observa... asemănări.”

Iarna se apropia cu pași repezi și Constantin se hotărî să-și construiască singur atelierul. Avea nevoie de un loc călduros unde să lucreze. Lângă colibă, pământul era presărat cu pietre.

Pereții puteau fi făcuți din capete de scândură. Constantin își examinează foarte atent planurile, apoi vorbește cu tatăl vitreg:

„Am măsurat tot. Am nevoie de o încărcătură bună de scânduri, niște cuie și trei-patru saci cu mușchi de copac. Am să fac eu totul.”

„Dar cum ai să încălzești atelierul?”

„Sofron mi-a promis că-mi construiește un cuptor”, mărturisi tânărul.

„L-ai și întrebat?”, se supără tatăl.

„Tată, am nevoie de atelier, de aceea am vorbit cu Sofron.”
Bunică-sa se supără și ea și zise:

„Crede că are prea mulți bani în pungă. Cumpără scânduri, cuie și face totul pentru ceva ce nu e nici casă, nici grajd. În colibă poți lucra când e cald afară, iarna stai colo în bucătărie, pe cuptor, și cioplești. Asta-i tot. Acum fă ce vrei.”

Cu toate că Varvara a mai protestat în timpul serii, în cele din urmă Constantin obține aprobarea tatălui.

Când s-a așternut prima zăpadă, atelierul era gata, fiecare crăpătură astupată cu mușchi și acoperită cu scânduri. În mijlocul odăii era un cuptor mare din cărămizi, cu un foc vesel pâlpâind în vatră. Înăuntru mirosea a pin și era cald ca într-un stup, iar Constantin, fericit, cânta, sculptând un bloc mare de piatră adus acolo de Sofron și tatăl său, care l-au așezat pe o platformă groasă, construită chiar de tânărul sculptor.

Când Varvara intră în atelier, privi fascinată. Nu era copleșită de locul atât de primitiv sau de lumina în care era învăluit, ci de ceva nedefinit. Blocurile de piatră, mirosul de pin și, mai presus de orice, zelul vesel cu care lucra Constantin o țintuiră pe loc timp de câteva minute. „Ce-o să faci cu banii pe care s-ar putea să-i câștigi de acum încolo?”, îl întreabă ea cu grijă.

„Îți cumpăr un cojoc brodat, bunico, un șal de lână și niște cizme care să scârțâie atât de tare, încât să se audă de la celălalt capăt al satului; și-o pereche de ochelari cu rame de argint”, spuse Constantin foarte binedispus, în timp ce cuvintele îi ieșeau talmeș-balmeș din gură.

„Nătărăule, replică Varvara cu un zâmbet larg, nu știi că n-am încă nevoie de ochelari?”

„O să ai când vei fi și tu de 90 de ani, ca baba Anghelina.”

„Baba Anghelina are 90; Dumnezeu s-o ajute, că Arhanghelul Gavril a uitat de ea. O lasă să aștepte ziua de apoi aici, pe pământ, spuse Varvara zâmbind, apoi continuă: Dar anii nu-i amărăsc sufletul, iar inima ei bună e mai mare decât trupul mic și slăbit de vreme. Cu câte știe ea despre buruieni, rădăcini și vindecarea bolilor s-ar putea umple trei capete ca al meu. E o sfântă, băietе, și nu alta!”

Și așa, Constantin s-a hotărât să sculpteze în piatră chipul Anghelinei.

Toată iarna, baba Anghelina se bucură de vizitele tânărului. Uneori îi spunea: „Ești ca o zi frumoasă de primăvară ce vine la mine în toiul iernii.”

Stând pe vatră, cu fața la foc, bătrâna îi istorisea povești din timpuri îndepărtate, povești auzite de la bunică-sa pe când ea era cât „un pui”. Constantin se așeza pe un scăunel cu trei picioare și o privea fascinat. Fața bătrânei, un labirint de zbârcituri, avea o viață proprie, ciudată. Când vorbea, vocea ei parcă venea de departe, descoperind comori strălucitoare care încă n-au fost atinse de trecerea anilor.

De la atelier până la ea acasă tăiașe o cărare în zăpada groasă de un metru și, în lumina albăstruie a dimineții, sculptorul, acum în vârstă de 15 ani, își croia drum, înviorat după un somn

fără vise. Când se întorcea de la Anghelina, se așternea la lucru cu multă râvnă. Înainte de a aprinde focul, stăruia mult în fața pietrei. Un plugar, după ce a terminat de semănat, nu se uita mai fericit la lanul însămânțat decât Constantin la piatră.

Numai Sofron avea dreptul să pătrundă în atelier în timp ce lucra. Se strecura tăcut ca o umbră și, după ce se așeza cu spatele la sobă, trăgea în liniște din pipa de lut. Venea de obicei după-amiaza târziu, când ziua scurtă de iarnă începea să se îngâne cu noaptea. Îl privea pe Constantin, scotea fum din colțul gurii și din când în când scuipa în „scrumiera” pe care întotdeauna o scotea până la jumătate de sub cuptor.

Aștepta tăcut inserarea, când tânărul lăsa jos ciocanul și dalta și înceta lucrul. Atunci îi spunea:

„După cum vezi, băiete, îs aci. Ce mai face Baba-Cloanța?”

Vorbea de capul bătrânei Anghelina sculptat de Constantin.

„Blândă, nene Sofron, tot așa de răbdătoare ca și dumneata”, răspundea tânărul ștergându-și fața.

„Cine-ar îndrăzni să se miște sau să vorbească atunci când prietenul său muncește din răpuzeri? Și-apoi, băiete, noi, bătrânii, atunci când stăm, mai adunăm puteri pentru altă dată”, zicea Sofron.

Constantin încuviința. Observase că nici tatăl său nu mai era atât de viguros ca înainte. Se odihnea mai des și devenise mai încet.

Tânărul se simțea mult mai bine în prezența bătrânului Sofron decât cu tatăl său, care era morocănos și singuratic.

În timp ce Constantin făcea curățenie în atelier, se iveau pauze lungi care nu-i supărau. Cei doi puteau să rămână învăluți în tăcere și, cu toate acestea, să se înțeleagă foarte bine. Uneori, Sofron cina cu familia Brâncuși. Atunci, el și Varvara își

aminteau zâmbind de anii tinereții; se tachinau reciproc. Într-o seară, Constantin află că bunică-sa fusese cea mai frumoasă fată din sat și cea mai bună dansatoare de prin partea locului. Dar frumoasa avea o limbă atât de ascuțită, încât putea „să-mi vestejească florile de la pălărie”, adăugă Sofron râzând.

„Păi, ce era să fac dacă inima-ți era în cizme și curajul în călcâie? Nu erai în stare să citești în ochii unei fete ce avea în inimă”, replică Varvara pe un ton muștrător.

Constantin își însoți prietenul până acasă. Au mers în tăcere, apoi, când au ajuns la casa bătrânului, n-au spus decăt:

„Noapte bună, bade Sofron” și „Noapte bună, băiatule.”

Prin noaptea neagră, întorcându-se acasă, Constantin era cât p-aci să se lovească de Rada. Ea vorbi prima:

„Bună seara, oricine ai fi tu.”

„Bună seară”, răspunse tânărul.

Recunoscându-i vocea, Rada îi zise râzând provocator:

„Tu erai, Constantine? Nu ți-e frică de vrăjitoare la ora asta târzie?”

„Nu. Dar ție?”

„Uneori mi-e frică de un lup cu două picioare, dar nu întotdeauna. Câteodată, ca și acuma, îmi bate inima. Pune mâna și tu de vezi.”

Rada îi luă mâna și o strecură pe sub cojoc, până sub sân. Constantin nu-și dădu seama dacă inima Radei bătea mai tare ca de obicei, dar simți sânul ei tare, căldura plăcută a trupului, și începu să tremure. Încercând să spună ceva, nu izbuti să articuleze niciun cuvânt. Tânăra îi îndepărtă mâna și-i spuse cu căldură:

„Du-mă până acasă, Constantine.”

Au mers unul lângă celălalt prin întunericul nopții. De câteva ori, s-a poticnit și a fost nevoită să se sprijine de el.

„Poarta nu face zgomot, zise ea în timp ce o deschidea, dar ușa scârțâie.”

La ușă, Constantin abia reuși să bâlbâie un „noapte bună”.

„Hai înăuntru să te încălzești. Câți ani ai?”

„Șaptesprezece, de Sfântul Ion”, răspunse el, adăugând un an la adevărata sa vârstă.

Rada deschise ușa. Când trecură pragul, îl izbi o boare de aer călduț. Fata îl luă de mână; după câțiva pași, se împiedicară de ceva.

„E vatra. Stai jos până aprind focul.”

Întâi a căutat foalele pe vatră, apoi a început să sufle în cenușa rămasă și curând apărură câteva scânteii. Rada nu se dădu bătută până când tăciunii nu începură să strălucească, să pâlpâie, și atunci aruncă pe ei niște vreascuri uscate. Focul cuprinse vreascurile, care pocniră plăcut. Cu încă vreo câteva legăturici de lemne, focul începu să pâlpâie vioi. Apoi Rada își dădu jos cojocul și broboada și se așeză lângă Constantin.

„Scoate-ți și tu cojocul. Să te încălzești.”

Constantin văzu o cicatrice pe fruntea ei. Cicatricea nu o urâțea, ci mai degrabă îi dădea un aer atrăgător. Rada își întoarse spre el fața mai roșie decât tăciunii și ochii umezi, dar nu din cauza fumului. Se îndreptă din spate, împingându-și umerii înapoi. Sâniile se ridicară, netezind cutele iei. Cingătoarea de lână care-i cuprindea mijlocul chiar deasupra fotei strălucea în culori vesele.

Se așezară tăcuți unul lângă celălalt, privind la foc. Cerga pe care ședeau mirosea pătrunzător a lână curată și-i amintea lui Constantin de anii când se angajase să păzească oile, sus pe

coamele munților. Deodată răsuflă adânc și își ridică brațele ca și cum ar fi vrut să-și potolească încordarea. Rada îl mângâie și apoi, fără să știe cum, se pomeni strânsă în brațe.

Constantin plecă spre casă când miezul nopții apăsa geros satul adormit. I se părea că e ușor ca un fulg, că e cuprins de mulțumire, o mulțumire nouă și luminoasă ca și cingătoarea Radei aruncată jos, la piciorul patului.